

GÜNÜMÜZ DİL BİLİM ÇALIŞMALARI

© MULTILINGUAL 2003
ISBN 975-6542-23-X

Yayına hazırlayanlar

Prof. Dr. Ayşe (Eziler) KIRAN

Doç. Dr Ece Korkut

Dr. Suna Ağıldere

GÜNÜMÜZ DİL BİLİM ÇALIŞMALARI
Prof. Dr. Ayşe (Eziler) KIRAN, Doç. Dr Ece Korkut, Dr. Suna Ağıldere
Yayımlayan: Multilingual/ Kapak: Vildan Odabaş/ Baskı: Matbaa 70,
2003 İstanbul.

MULTILINGUAL
Kloddarar Cd. 40/6 Çemberitaş - İstanbul
Tel: (212) 518 22 78 Fax: (212) 518 47 55

Sunuş.....	7
Prof.Dr. Zeynel KIRAN, "Dilbilimin Alanları".....	9
Prof.Dr. Christos CLAIRIS, "İşlevsel Dilbilim".....	19
Prof.Dr. Doğan AKSAN, "Anlambilim Açısından Türkçenin Sözvarlığı".....	26
Prof.Dr. Tahsin YÜCEL, "Sanma, Bilme, İnanma".....	35
Doç.Dr. Doğan GÜNAY, "Bilmek ve İstemek Kiplikleri Açısından Özne".....	43
Doç.Dr. Nédret TANYOLAÇ ÖZTOKAT, "Tiyatroya Göstergebilimsel Bir Bakış".....	57
Yrd.Doç.Dr. Yeşim AKSAN, "Kılınış Ulamına Yaklaşımlar ve Türkçede Kılınış".....	68
Dr. Seda GÖKMEN, "Görünüş Kuramı Çerçevesinde Zaman Belirteci – Hal Türü Etkileşimi".....	82
Doç.Dr. Nadir Engin UZUN, "Levin 1993'ün Sözlüksel Üye Değişimleri: Türkçe Üzerine Bir Deneme".....	98
Arş. Gör. İrem ONURSAL, "Türkçe Metinlerde Bağdaşıklık ve Tutarlılık".....	121
Doç.Dr. Ece KORKUT, "Dilbilimsel Şiir Çözümlemeleri".....	133
Dr. Suna AĞILDERE, "Siyasi Söylemde Eğretileme ve Düzdeğişmece".....	143
Dr. Dilek KANTAR, "Mikhalı Bakıtine Göre Dilde ve Roman Dilinde Söyleşimlilik".....	156
Prof.Dr. Günihal GÜLMEZ, "Nathalie Sarraute'un Çocukluk Anılarında Aktarılan Söylemin İşlevi".....	165
Prof.Dr. Ayşe (EZİLER) KIRAN, "Dilde Çokseslilik".....	175
Dr. Fatma KAZANOĞLU, "Yabancı'da Suçlama ve Kanıtama Süreci".....	193
Doç.Dr. Mehmet BAŞTÜRK, "Sözcülem Dilbilimi ve Üst İşlemciler".....	208
Yrd.Doç.Dr. Arsun YILMAZ, "Türkçe ve Fransızcada Yorum Ögesi".....	215
Dr. Çiğdem BALIM & Dr. Aysegül AYDINGÜN, "Dil ve Grup Kimliği: Ahıska Türkleri".....	236
Yrd.Doç.Dr. Işıl AÇIKALIN, "Eğitim Fakültesinin Farklı Bölümlerindeki Öğretim Elemanlarının Cinsiyetlerinden Kaynaklanan Dilsel Farklılıklar".....	244
Bölüm Yazarları Hakkında.....	252

3.2. Sözcelen Bağlantısının Oluşturulması

Sözcelen düzeyinde iki veri tanımlanır: Bir yandan her üç ögeye denk düşen öğelerin değeri belirlenir, öte yandan sözcelenin özne sözcenin tanımlanması, dilleyicinin durumuna veya düşüncesine göre kendi konumunu belirler.

Sözcelyi oluşturan üç ögenin değeri, sözcelen durumuna göre iki düzeyde belirlenir. Yüklemler düzeyinde göndermenin geçerli kalınması, sözcelen durumunu göre, fiile eklenen zaman ve kipler yoluyla gerçekleşir. Kurulan tanımlar düzeyinde ise tanımlar tanımlanır ancak değerleri verilmez. Tanımların değerinin belirlenmesi, sözcelyi Türkçede, ismin "-i-" haliyle gerçekleşmektedir. Buna karşın zamirlerin değeri, gönderimleriyle birlikte verilir.

4. Sonuç

Saussure sonrasında ilk defa açık bir şekilde dil, "konuşmacının kendisine mal etmesi süreci ... Dilleyici ile olan söylemsel bağlarının vurgulanması" (Benveniste 1974: 82 ve 85) olarak tanımlayan sözcelen kuramı, üst işlemleri ile birlikte Culholi'nin geliştirdiği modelde geniş açılımını ve anlamını bulmuştur. Dili sadece birkaç yönü ile değil, onu bir bütün halinde ve bir dizge içerisinde inceleyen sözcelen kuramı, belli bir diden hareketle dil yetisini inceleyen bir yöntemdir. Son derece zengin olan Türk dilinin en küçük birimlerine kadar bu çerçevede irdelenmesi ve belirlenmesi hem dilimizin zenginliğini ortaya koyma, hem de genel dilbilime katkıları açısından yararlı olacağını düşünüyorum.

5. Kaynakça

- Baştuğ, M. (1997). "Les indéfinis turcs dans les énoncés négatifs". Ankara: *Tömer Dil Dergisi*, sayı 59.
- Benveniste, E. (1974). "L'appareil formel de l'énonciation", *Problème De Linguistique Générale*. Paris: Gallimard, (Türkçe çev: Öztokat, E. 1995, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları).
- Culholi, A. (1990). *Pour une linguistique de l'énonciation*. Paris: Ophrys.
- Danon-Boileau, L. (1987). *Énonciation et référence*. Paris: Ophrys.
- Descles, J.P., Z. Guentcheva, (1978). "Construction formelle de la catégorie grammaticale de l'aspect", *La Notion d'Aspect*. Paris: Klincksieck.
- Kıran, Z ve A. Kıran, (2002). (2. basım) *Dilbilime Giriş*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Vignaux, G. (1988). *Le Discours Acteur du monde*. Paris: Ophrys.

TÜRKÇE VE FRANSIYZCADA YORUM ÖĞESİ

0. Giriş

Bu çalışmada, gündümlüde konuşulduğu şekilde çağdaş Türkçe ve Fransızca söz konusudur, ancak biz, Türk dili üzerinde biraz daha yoğunlaşacağız. İncelemenin önemli kısmı tonlama olduğundan, konuşma dilinde ortaya çıkan sözcelye yapıları üzerinde duracağız. Bu amaçla, daha önce doktora tezi için oluşturduğumuz oldukça uzun, yaklaşık bir saat süren bir ses kayımdan faydalanacağız. Bu ses kaydında, Paris Sorbonne Üniversitesinde doktora yapan üç Türk kız öğrenci, günümüz gençliği konusunu üzerinde tartışıyorlar. Konuşmacılar, herhangi bir şeyden veya kişiden etkilenmeksiniz, oldukça doğal bir şekilde düşüncelerini dile getiriyorlar.

Türkçedeki yorumun sözdizim olarak farklı görünümünü, balsettüğümüz bu bütünceden seçtiğimiz örneklerle açıklamaya çalışacağız. Birbirinden farklı yapıdaki bu yorumların her birini sözcenin bütünlüğü içinde değerlendireceğiz. Sözcelye ve içerdikleri yorumları incelemek için, Fransa'da Sorbonne Üniversitesinde bulunan "Unice" adında, PC ile çalışan özel bir bilgisayar programından elde ettiğimiz ses grafiklerinden faydalanacağız.

Bu çalışmanın birinci aşamasında, Türkçenin konuşma dilinde oluşan sözcelye yer alan yorumları çeşitli yapılarına göre örnekler vererek sınıflara ayıracağız. İkinci aşamada, birbirinden farklı yapıdaki bu yorumların yer aldığı örnekleri incelemeye çalışacağız. Amacımız, bu örnekleri inceleyen Fransızca çevirilerini de göz önüne alarak (ayrıca bu dile özgü örneklerle) karşılaştırmalı bir bakış açısı getirmek ve şu hususları aydınlatmaya çalışmaktır: 1) Sözcelye yorumunun yeri ve görevi, 2) İki dilde yorumun genel işlevişi, 3) İki dildeki yorumun benzerlikleri ve farklılıkları.

1. Tonlama ve Sözcelye

Gerek sözdizim, gerekse birbirleriyle ilişkili dallar olan tonlama ve sözcelye kuramları Fransız dilbiliminden yola çıkılarak uygulanmaya çalış-

*Yrd. Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

şılmıştır. Tonlama için Morel ve Danon-Boileau'nun kuramı (1998) çağınımızın temelini teşkil edecektir. Bu iki dilbilimci, Fransa'da henüz yeni bir alan sayılan sözcemeyle tonlama ile birleşiren önemli çalışmalar ortaya koymuşlardır. Sözcemele kuramının temelini Fransız dilbilimci Caliole (1991) oluşturmuştur. Daha sonra, bu kuram, yukarıda sözünü ettiğimiz günümüz dilbilimcileri tarafından geliştirilmiştir.

Tonlama seviyelerinin (S) sözcemeledeki değerlerini aşağıdaki şemayla gösterebiliriz.¹

• Ses grafikleri, birbirine orantılı 4 seviye (yükseklik) içerirler (S1, S2, S3, S4).

• Bu yükseklikler, konuşmacının ses tonuna, kadın, erkek veya çocuk sesi olmasına göre değişir.

• Ses çizgisinin gözükmeyeceği durumlar da mevcuttur ("Sø").

YÜKSEK ALAN: etkili sözcemele (etkilileme girişimleri)	
S4	Etkili sözcemele zorlama
S3	Odaklaşma
	Karşılıklı sözcemele (<i>co-enonciation</i>)
	Anlaşma, anlaşmazlık
Vurgulama	
S2	Karşılıklı düz söylem (<i>co-locution</i>)
S1	Konuşmacı ön planda
	Düz sözcemele üzerine alma
SØ	Kendine dönüş
	Düz sözcemele üzerine alma
	Kendine tam dönüş
ALÇAK ALAN: düz sözcemele (etkinin kesilmesi)	

2. Sözcemele

Bir sözcemele oluşturulan iki ana öge vardır: 1) Konu, 2) Yorum. Sözcemele önce konu gelir, daha sonra konuyu yorum takip eder. Yorumuzuz sözcemele naz.

SÖZCEMELE = KONU + YORUM

Bu iki ögenin sınırlarını belirlemek şu göstergelerle mümkün olmaktadır: a) parçasal göstergeler, b) parçasız göstergeler. Parçasal göstergeler sözcemele zimine ilişkin, parçasız göstergeler ise tonlamaya ilişkin göstergelerdir.

¹ Sözcemelelerin tonlama seviyelerini içeren ses grafiklerini, yer sorunu nedeniyle, bu çalışmamıza dahil edemedik.

Parçasal göstergeler: konuyu bitiren son sözcük ve bu sözcüğün sonuna gelen eklerdir. Bu ekler genelde durum ve hal ekleridir. Parçasız unsurlara gelince, bunlar konu ile yorum arasındaki farkı, varsa durak ve/veya tereddüt bildiren "e" duraksama sesidir. Ayrıca şunu da belirtmeliyiz ki, bu unsurlardan birincisi, yani parçasal bir unsur varsa, bu durumda, diğer parçasız unsura bakma zorunluluğu veya gereksinimi yoktur. Bu da, parçasal ve parçasız unsurlar arasında tamamlayıcı bir ilişki olduğunu

3. Yorum

Yorum, konuşmacının kendi fikrini göstermesinin yanında, en az bir mülhatabın olduğu karşılıklı bir tartışmada veya görüş alışverişinde, konuşmacının hitap ettiği kişi veya kişilere karşı kişisel bir konum göstermesini sağlıyor. Bu konumun amacı, yorumundan önce gelen konu bölümünde, belirli bir uzlaşma niyeti veya karşı tarafı ikna çabasıdır. Konuşmacının konumu bu tür çaba ve kaygıların önem derecesine göre şekillenebilir (kıplerin yoğun kullanımı, tonlama ve vurgunun ön plana çıkması gibi...).

Fransız dilindeki yorum için, Morel ve Danon-Boileau şu tespitlerde bulunuyorlar (1998: 45-48):

a) Yorum genelde çok kısa;

(1) *t'as pas vu l'émission.*

=> programı seyretmedim

(2) *eh ben c'est pas normal*

=> yani bu normal değil.

b) Yorumdan sonra çok sık olarak "değil mi", "yani" anlamına gelen, karşı tarafın görüşü doğrulanmasına ilişkin, "quoi" ve "hein" gibi özel belirteçler gelebilir;

(3) *ouais ça en revient à ce que je te disais tout à l'heure se faire une petite douceur un petit plaisir quoi*

=> evet, bu biraz önce sana söylediğim gibi, kendine küçük bir haz, küçük bir keyif vermek yani

(4) *mais le DEA c'est de la recherche hein?*

=> ama DEA araştırma demek, değil mi?

c) Yorumun tonlaması bir tepe veya kendi tabiriyle bir çan şeklindedir: alçak-yüksek-alçak;

(5) *j'ai mis du sucre dans la pâte hein?*

hamura şeker ilave ettim, değil mi?

d) Fransızca konuşma dilinde, çok sık karşılaşılan bir durum da, yorumun "c'est" ile oluşturulmasıdır. "C'est": yorumun sözdizimini zenginleştirdiği gibi, nitelendirme yoluyla tartışma konusunu daha belirgin kılar:

(6) *une question que je me posais c'est est-ce qu'il y a une différence entre psychologie du travail et ergonomie*

◆ kendinne sorduğum bir soru, şöyle ki, çalışma psikolojisiyle işbilim arasında bir fark var mı ?

4. Sözdizim Özellikleri

4.1. Yüklemlen Bakımından Yorum (prédication)²

Yorumda yüklemlen bulunması zorunludur. Yüklemsiz yorum olmaz. Yalnız bu yüklemlen iki çeşit yapı gösterebilir: a) *isim yüklemlen*, b) *fiil yüklemlen*. Fiil yüklemlenin sözdizimsel göstergesi vardır. Fakat, isim yüklemlenin bu tür bir göstergesi olmadıktan, sözdizimin dışına çıkılarak tonlama veya başka bir göstergeye bakmak gerekir (parçatıli göstergeleri gibi).

4.1.1. İsim Yüklemlen Yorum (prédicat nominal)

[1] çünkü benim burada: gördüğüm e çocuk ve ailevi aile ilişkileri

2 2/3 2 2+ 2 2 2- 3-
 <.....> Konu.....

genelde{40cs}³ çok resmi {80cs}

2 3- 2+ 3-2-

.....> <Yorum>

=> parce que, ce que j'ai vu ici e les relations entre l'enfant et la famille

çünkü gördüğüm burada ilişkiler arasında çocuk ve aile

sonl en général très distantes

ø *genelde çok resmi*

Birinci örnekte, konu ile yorumun 40cs⁴ uzunluğunda bir durak ile 2 öge arasındaki tonlama farkı ayrılmaktadır. Yorumun bir isim yüklemlen oluşturuyor: "çok resmi". Konu ile yorum arasındaki 40cs uzunluğundaki durak ve konunun sonu ile yorumun başı arasındaki tonlama farkı (3-, 2+), isim yük-

² Burada "Prédicat/Prédication" terimlerini yorumun karşılığı değil, ana unsurları olarak kullanıldı. Konumuzla ilgili diğer bazı terimlerin Fransızca karşılıklarını makalenin sonunda kısa bir dizin şeklinde verdim.

³ Paris III - Sorbonne Nouvelle Üniversitesinde kullanılan konuşma diline özgü işaret ve notlama şekilleri terahimiz olmuştur. Telaffuzu uzatılmış heceler veya ünlüler (i), duraklama ve uzunluğu {xxcs}, tereddüt bildiren ses (e), uzatıldığı zaman (e:); ve uzunluğu (xxcs), yorumdan sonra gelen unsurlar: "Arıyorum" ve "Yorum açıklaması" (*xxx*)

⁴ Fransız dilinde, duraklamamanın ölçü birimi "centisecondes" (cs), saniyenin yüzde biri anlamına geliyor.

lenimin başlıca göstergeleridir. Bu göstergeler "çok resmi" sıfatına yüklemlen özelliği katılmaktadır. Bu isim yüklemlen, Fransızca'da "être" (olmak) fiili ile verilmiştir.

4.1.2. Fiil Yüklemlen Yorum (prédicat verbal)

[2] bence sebebi e: (60cs) n {40cs} toplunun ekonomik yapısında

2 2- 3- 2 3- 2 2+ 2 2-
 <.....> Konu.....>

bir takım e değişiklikler olmasından kaynaklanıyor {60cs}

2 2/3 2 2+ 2 2-
 <.....> Yorum.....>

=> à mon avis, la raison e: m ça provient du fait qu'il y ait certains e

bence sebebi kaynaklanıyor olmasından bir takım

changements dans la structure économique de la société

değişiklikler yapısında ekonomik toplumun

İkinci örnekte, konu ile yorumun, az da olsa tonlama farkı ile konunun sonundaki "-da" yer eki ayrılmaktadır. Yorumun içerdiği yüklemlen, "kaynaklanıyor" fiilidir. Elde ettiğimiz sözcelemlen çoğunluğunda, bu örnekte olduğu gibi, fiil yorumun sonunda, hatta sözcelemlen bittiği yerde bulunuyor. Sözcelemlen bitmesi demek, konuşmanın bitmesi demek değildir, ama sınırları konu ve yorum ile çizilmesi belirli bir sözcede ortaya konmak istenen fikrin bu çerçevede son bulunması denenebilir. Ayrıca, yorumun genelde sonundaki yüklemlen doğru inişli veya düz bir tonlama göstermesini bu şekilde açıklayabiliriz.

Bu örneğin Fransızca çevirisine baktığımızda, konu sadece sözcelemlen öznesi olan "la raison" ile sınırlı kalmışken, sözcelemlen devamı "ça provient du fait que....." yorumu bütünlüğünü oluşturmuştur. Böylece, Türkçede konu olarak belirlediğimiz bölüm, Fransızca'da yorumu teşkil etmektedir.

4.2. Uzunluk-Kısalık Bakımından Yorum

4.2.1. Uzun yorum

[3] ve Fransız aile yapısı: e: (80cs) {140cs}

2 2 2 2 3-
 <.....> Konu.....>

kafamda çok daha değişik bir(ç) şekilde canlandırmıştım {40cs}

2 3- 2 2+ 2 2 2 2- 3/4
 <.....> Yorum.....>

=> et la structure: de la famille française e: dans ma tête:

ve yapı ailenin Fransız kafamda

je l'avais imaginé d'une façon beaucoup plus différente
canlandırmıştım bir şekilde çok daha farklı

Konu ile yorumu (80 cs uzunluğunda) tereddüt bildiren "e" sesini takip eden oldukça uzun bir durak (140 cs) ayırt eder. Ayrıca, iki unsur arasındaki tonlana farkını gözardı etmemeliyiz (3-, 2). Bu örnekte, yorum konudan daha uzundur. Bu uzunluk, yorumun içerdiği kipsel zenginlikten de anlaşılabilir. Kip özelliği kelimeler ve fiil yüklemünün "-miş" ve "-di" li geçmiş zaman kipleri. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Nitelik kipi: *çok daha değişik*

- Görüş kipi: *kaçıfanda*

- Zaman ve sözcelen kipi: *canlandırmışım*

Tonlana olarak, "kafanda" sözcüğünün "-n" iyelik eki üzerinde 3-, "canlandırmışım" fiilinin sonundaki 1. tekil şahıs eki "-ım" üzerinde 3/4'e ulaşan bir yükseliş vardır. Tonlamadaki bu önemli yükselişlerin kişi ekleri üzerinde olması, konuşmacının ileri sürdüğü düşüncenin kendisine ait olduğunu ve bunun teminatını vermek istediğini gösteriyor.

Yorumun bu uzun yapısına, Fransızcadaki çevirisinde de uyulmuştur. Burada ilginç olan, "canlandırmışım" fiilindeki "-miş+di" oluşunun Fransızcada da kip ve zaman değeri olan "plus-que-parfait" (hikâye)⁵ ile verilmesidir. Görüş kipi "dans ma tête", çeviri de konu bölümünde yer almaktadır. Türkçe'de görüş kipinin "kafanda" tonlamasının yüksek olması (3-), Fransızcada bu kipin konu bölümünde yer alarak ön plana çıkmasına neden oluyor.

4.2.2. Kısa Yorum

[4] ki geçen gün {50cs} bir arkadaşımın olan bir tartışmadan {140cs}

2 2/3 2 2- 2- 2- 2-

<.....Yorum1.....>

söyleyebilirim {50cs}

2 3+

<.....Yorum2.....>

=> alors, je peux le dire d'une discussion qui s'est passée l'autre jour

yani diyebilirim bir tartışmadan seçen geçen gün

avec un ami

arkadaşımınla

Bu sözcede, konu ile yorumu önce konu bölümünün sonundaki "-dan" durum eki ayırt eder. Daha sonra, iki unsur arasında oldukça uzun sayılabilir.

⁵ Zeynep Korkmaz, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK, 1992. Tahsin Saray ise Fransızca-Türkçe sözlüğünde, "Plus-que-parfait" zamanını "Hikâye birleşik zamanı" ve "mişli geçmiş zaman hikâyesi" olarak tanımlıyor.

lecek bir durak göze çarpıyor (140 cs). Yorum oldukça kısadır: "söyleyebilirim". Bu fiili oluşturan eklere bakılırsa, yorumun bu denli kısa oluşunun Türkçenin ilginç bir özelliğine bağlı olduğu anlaşılır. Oysa, Fransızca bu türü bir fiil yapısını daha uzun bir ifadeyle verebiliriz: "je peux le dire". => *söyle-(y)ebil -ir -im = söylemek+olasılık+geniş zaman+1. tekil şahıs*.

Fiilin sonunda bulunan 1. tekil şahıs eki "-im" üzerinde tonun yükselişi (3+), konuşmacının "bunu ben söylüyorum" (c'est moi qui le dit) dercesine, düşüncesini yaşadığı bir olaydan esinlenerek sayıyuyor.

4.3. Birden Fazla Yorum (rhèmes cumulés)

[5] evet şimdi aile korunması deyince bağımlılık {80cs} e {40cs}

2+ 2+ 2/3 2/3 2/3 2/3

<.....Konu.....>

akla gelen ilk {10cs} e {30cs} sey {130cs}

2 2+ 2+

<.....yorum1.....>

ilk uns() unsur veya birleştirici öge olarak kullanabiliriz

2+ 2+ 2+ 2- 2 2+ 2 2

<.....yorum2.....>

=> oui maintenant, lorsqu'on dit la protection familiale, la dépendance e

evet şimdi denildiği zaman aile korunması bağımlılık

ilk sey akla gelen kullanabiliriz

comme premier élément ou bien comme un facteur complémentaire

ilk unsur veya birleştirici bir öge olarak

Konu ile yorumu, aralarında tereddüt bildiren "e" sesinin bulunduğu iki durak ayırmaktadır. Bu sözce, iki yorum bulundurmaya bakımından ilginç bir yapı gösteriyor. Fakat bu yorumlar içerik ve anlam bakımından birbirinden farklı değil, tam tersine, birbirinin devamıdır. Aslında, ilk yorumdaki duraklardan ve tereddüt bildiren "e" sesinden de anlaşılacağı gibi, konuşmacı yorumu düzgün bir şekilde ifade etme çabasıdır. Böyle bir kaygısı olduğu için de, uzun bir duraktan sonra (130cs) ikinci yorumuna devam eder ve sözcesini bu şekilde tamamlar. Buradan anlaşılıyor ki, yorum bölümünün ikiye ayrılmasındaki en büyük etken, 130cs uzunluğundaki duraktır. Ayrıca, ikinci yorumun biraz daha yüksek bir tonlana ile başlaması (2+), genel olarak yorumsal yapının ikiye bölünmesini hemen hemen doğruluyor.

Bu sözcein Fransızca çevirisinde yaptığımızda, iki yorum bulunmasının bir sorun teşkil etmediğini veya sözcein anlamını bozmadığını görebiliyoruz. Yalnız birinci yorum, Fransızcada daha uzun bir yapıyla verilmiş. Bu

da; "gelen" eylemindeki "-en" ekinin, diğer dilde "qui" bağlacı ile başlayan bir tümcein karşılığı olmasından kaynaklanıyor. Sözcein iki yorunmlu olması, yorunmlarda herhangi bir ton yükseliği gereğini ortadan kaldırıyor (Yorunmlar 2 ve 2+ düzeninde seyrediyorlar): Konuşmacı, sözcesini ve yorunmlarını imlalatörün anlayabilmesi için açıklayıcı ve yeterli buluyor olabilir.

4.4. Tamamlanmamış (eksik) Yorum (*rhème inachevé*)

[6]ailelerinin gelir seviyesi orta ve ortanın altında olan gençler	2-	2-	2	2	2	2-	3-
<.....>	Konu.....						
daha çok {30cs} bir an önce kendi hayallerini kurmak	2	3-	2+2	2	2	2-	2- 3-
.....>	Eksik Yorum1.....>						
e: bağımsızlıklarını elde etmek {40cs}	2	2	2	3-			
<.....>	Eksik Yorum2.....>						

=> les jeunes, dont le niveau des revenus de leur famille est moyen ou *gençler onların gelir seviyesi ailelerinin ø orta veya plus bas, [font des efforts pour] plutôt commencer leur propre vie* *altında çaba gösterirler için daha çok başlamak kendi hayalleri le plus vite possible, pour avoir leur indépendance*

bir an önce için bağımsızlıklarını elde etmek

Yukarıdaki sözcede, konu ile yorunmu ayıran etkenler, tonlama farkı (3-, 2+) ile aralanındaki duraktır (30cs). Bu sözcedeki yorunmların tamamlanması veya eksik olmalarının en önemli sebebi, aralarında yer alan ve tereddüt bildiren "e" sesidir. Yalnız, şunu belirtmeden geçmeyelim. Burada tereddütün düşünceye olmadığı, aksine düşünceyi dile getiren sözcüklerin kullanımında ve seçiminde olduğunu söyleyebiliriz. Bu gözlemler, aynı zamanda, bu tür sözcelerdeki yorunmların neden eksik olduklarını da açıklıyor.

Yorunmların tamamlanmamış olmaları, sonra gelen fiillerin de kullanılmamasında bir eksiklik olduğunu gösteriyor, zira fiiller çekilmemiş, master halde kullanılmıyşlar. Bir dilin işlevsinde; özellikle konuşma dilinde, bir eksikliğin başka bir unsurla kapatılabildiği düşünülür ve konuya "dilde eksikliğe yer yoktur" şeklinde yaklaşırsa, bu durumda başka bir unsur aranması gerekir. Bu gibi durumlarda, parçacısı unsurların (suprasegmental) gerekliliği ortaya çıkar. Yukarıdaki örnekte, fiillerin master haliyle kullanılmaları ve yorunmların eksik kalınmaları, tonlanmanın "kurmak" ve "etmek" fiilleri üzerinde yükseleminin (3-) neden oluyor. *Sözceimdeki eksiklik veya eksik kullanımı, tonlanmanın yükseleminin bir nevi" giderilmiş oluyor.*

Yorunmların tamamlanmamış olmaları ve fiillerin master halinde kullanılmaları, Fransızca çevirilerini zorlaştırıyor, haliyle çevirinin de eksik olmasına neden oluyor. "Kurmak" ve "etmek" master biçimleri; Fransızcada da master haliyle veriliyor, ancak çeviriye anılan düşüktüğünü engelleyebilmek için zorunlu ek bir bölüme ihtiyaç duyuluyor: "font des efforts pour".

4.5. Yorumdan Sonra Gelen Unsurlar (*constituants post-rhématisques*)

Fransız dilinde olduğu gibi, Türkçede de yorunmdan sonra parçasal ve parçacısı olmak üzere iki tür unsur gelebilir. Bu bölümde konumuz yorunmun ve sözcein sözdizim özellikleri olduğundan, burada yorunmdan sonra gelen parçasal unsurları ele alacağız. Yorunmdan sonra gelen parçasal unsurlar da ikilye ayrılıyor; birincisi ve en sık kullanılan Fransızcada "postrhème" denilen ve bizim "artıyorum" diye isimlendirdiğimiz unsurdur. İkincisi ise, Fransızcada "incise" denilen ve bizim "yorum açıklaması" ismini verdiğimiz unsurdur. Aşağıdaki örnekler, yorunmdan sonra gelen parçasal unsurlar konusunda da iki dilde benzer yapılar olduğunu göstermektedir.

Burada fazla ayrıntıya girmeden, yorunmdan sonra gelen unsurların Türkçede nasıl kullanıldığını ve Fransızcaya nasıl çevrilebildiğini birer örnek vererek açıklamaya çalışacağız.

4.5.1. Artıyorum (*postrhème*)

Yorumla artıyorumu ayıran herhangi bir unsur yoktur. Zaten böyle bir unsura gereksinin de yoktur, çünkü artıyorumu belirlememiz sözcedeki yeri ile mümkündür: sözcein sonu, yorunmdan sonra, özellikle de fiilden hemen sonra gelmektedir (fiil yüklemli yorunmlar için).

[7] § gençlerde özellikle görüyoruz *bu özelliği*

3- 2 2 2- 2-
<Konu> <.....> Yorum...> <Artıyorum>

=> chez les jeunes, je le vois surtout, cette particularité *gençlerde görüyoruz özellikle bu özelliği*

Yedinci örnekte, konu ile yorunmu ayırmaya yardımcı olan parçasal bir unsurdur: Konunun sonundaki "-de" yer eki. Burada, yorunmdan sonra bir artıyorum geliyor ("bu özelliği"). Bu artıyorumu, Fransızcaya da, sözcein sonuna getirmek suretiyle çevirebiliyoruz. Artıyorumun tonlanmasının yükselemlerine gerek yoktur, çünkü yorunmun "görüyorum" fiilinin nesnesi olmasının yanında, tek sözcükten oluşması ve fiilden hemen sonra gelmesiyle sözcedeki etkinliğini korumaktadır.

4.5.2. Yorum Açıklaması (*incise*)

[8] yani {30cs} e {80cs} yeni yetişme {130cs} durumundaki {80cs}
2- 2- 2- 2-
<.....> Konu.....

gençliğim {50cs} aileye olan bağımlılığı e: bizdekinden çok farklı değil

2 3/4 2/3 2 2 3+ 2+ 2+ 2 2

<.....Yorum.....>

en azından bizim içinden geldiğinizin ortamdakinden farklı değil {70cs}

2 2 2 2 3- 2 2 3+

<.....Yorum Açıklaması.....>

=> la dépendance à la famille de la jeunesse qui a actuellement

bağımlılık aileye gencin olan şu an

une nouvelle éducation, n'est pas plus différente que chez nous,

yeni yetişme o değil daha farklı bizinkinden

au moins par rapport au milieu d'où on vient

en azından göre çevreye geldiğiniz

Burada konu ile yorumu ayıran, bu iki öge arasında yer alan ve tereddüt bildiren "e" sesidir. Konuşmacı bu tereddütünü biraz uzatmıştır. Ayrıca, iki öge arasında tonlama farkı da vardır (3+, 2+). Bu örnek ve bunun gibi daha önce incelediğimiz birçok örnek, yorum açıklamasının (incise) sözdiziminin oldukça uzun olduğunu gösteriyor. Yorum açıklaması, adından da anlaşılacağı gibi, yorumun bir çeşit açıklaması olduğundan, çoğu kez yorumdan da uzun olabiliyor.

Yorumun açıklamasının sonundaki ani yükseliş (3+), bu ögenin tipik bir özelliğidir ve olumsuz yapı gösteren "değil" yüklenimin üzerinde olması bir raslantı değildir. Olumsuzluk üzerinde bir vurucu söz konusudur.

Burada ilginç olan, yorumun ile açıklamasının yüklenimlerinin aynı olmasına rağmen ("değil"), yorumun açıklamasındaki "değil" yüklenimin tonlama olarak daha yüksek olmasıdır. Böyle olması da doğaldır, çünkü konuşmacı yorumunun sonunda noktayı koyuyor ve bir açıklama yapma gereği duyuyor. Tonlamamızın yorumun yükleni üzerinde değil de yorumun açıklaması yükleni üzerinde olması, sözcezinin sözdizim yapısına da uymaktadır. Zira tersi olsaydı, konuşmacı yorumun sonunda sözcesini bitirmek zorunda kalırdı.

Ayrıca, bu yorumun açıklamasında bir başka tonlama yükselişi gözümüze çarpar: "ortamdan" ismindeki "-den" durum eki 3- seviyesine yükseliyor. Konuşmacı burada bir karşılaştırma yaparak, mülhabetının dikkatini bu bakış açısı üzerine çekmek istiyor.

4.5.3. Artıyorum ile Yorum Açıklamasının Art arda Gelmesi

[9] e {30cs} kız erkek ilişkilerinde e: {70cs} {20cs} daha kolaylar

2+ 2+ 2+ 3/4 3 2/3

<.....Konu.....> <.....Yorum.....>

belki {30cs} *bir karşılaştırma yapmak gerekirse bize göre* {70cs}

2- 2- 2- 2- 2- 2- 3

<Artıyorum> <.....Yorum Açıklaması.....>

=> e dans les relations entre fille et garçon e: ils sont plus facile peut-être,

ilişkilerde arasında kız erkek daha kolaylar belki

sil faut faire une comparaison d'après nous

gerekirse bir karşılaştırma yapmak bize göre

Bu son örnekte, konu ile yorumu şu unsurlar ayırıyor: 70cs kadar uzatılan tereddüt bildiren "e" sesi ve kısa bir durak (20cs). Bu sözcede, yorumdan sonra bir artıyorum ve bunu takip eden bir yorum açıklaması gelmektedir. Yorumdan sonra gelen ögenin bir artıyorum olduğunu şu tespitlerden anlayabiliyoruz: a) yorumun yükleni "kolaylar" dan sonra gelmesi, b) kısa oluşu ("belki"), c) tonlamasının düşük olması (2-).

Artıyorumdan sonra gelen tümcezinin, bu ögenin devamı değil de bir yorumun açıklaması olduğunu şu etkenlerden anlayabiliyoruz: 1) iki öge arasındaki anlam ilişkisinden, 2) iki öge arasında bulunan kısa da olsa duraktan (30cs), 3) yorumun açıklamasının sonundaki tonlama yükseliğinden (3).

Yüksek tonlamamızın görtüş bildiren kipi ("bize göre") somunda olması, konuşmacının görtüşünü sahıplendiğini vurguluyor. Bu kullanım tonlama ile birlikte, "bu görtüş bana ait" veya "bu benim kendi görtüşüm" gibi söylemlere denk düşüyor. Yorumdan sonra iki ayrı ögenin arka arkaya gelmesi, bu sözcezinin Fransızca çevirisinde, anlam ve sözdizim bakımından bir sorunun yaratmıyor.

5. Tonlama özellikleri

5.1. Yorumun Konu ile Bağlantılı Tonlama Özelliği

Aşağıdaki örnekte, sözcezinin "fakat, ama, yani" gibi bağlaçlarla başlaması, bu sözcezinin bağımsız olmadıklarını, tam tersine bir bağlam çerçevesinde daha önce bir söylemin var olduğunu ve bu söyleme bağlı olarak bir devamın söz konusu olduğunu gösteriyor. Yorumun tonlaması büyük oranda konuşmanın tonlamasına bağlı olduğundan, önce konuya göz atmak gerekiyor. Fakat, iki ögeyi bağlantılı olarak incelemenin faydalı olacağını düşünüyörüz.

5.1.1. Konunun sonu ile yorumun başlangıcı arasında tonlama farkı varsa

[10] fakat aileleriyle birlikte oturmalarının {40cs} en büyük

2 2/3 2- 2 2- 2- 2

<.....Konu.....>

sebeplerinden biri ekonomik bağıtlık {60cs}

2- 2- 3 4- 2 3 3 2

> <.....Yorum.....>

=> mais l'une des raisons la plus importante de la cohabitation

ama biri sebeplerinden en önemli birlikte oturmalarmın

avec leur famille est le lien économique

aileleriyle o ekonomik bağıtlık

"Fakat" bağlaçlarıyla başlayan ve yorundan daha uzun olan konunun tonlaması 2- 2- düzlenleri arasında seyredirken, birden sonunda bulunan "biri" sözcüğü üzerinde önce 3 sonra 4- yükseliğine ulaşır. Konunun sonu bu şekilde önemli bir yükselme gösterirken, yorunun tonlaması yükselip alçalıyor (3- 2). Bu tür bir tonlama şeması, sözceğin üpik bir özelliğidir ve Fransızca'da olduğu gibi Türkçede de sözceğin büyük bir çoğunluğunda konunun sonu yükselirken, yorunun sonu alçalır. Bu tür bir sözcük, konuşmacı ile muhatapı arasında ne bir anlaşmazlık, ne de bir uzlaşma olduğunu, konuşmacının sözcükleme çerçevesinde herhangi bir niyetinin olmadığını (muhatapını ikna etmek gibi), sadece düşüncesini diğerine iletmek istediğini gösteriyor. Yalnız yorunun 3 seviyesine çıkmasından ötürü, konuda bahsedilen "sebeplerden biri" olan "ekonomik bağıtlık" vurgulanmış oluyor.

5.1.2. Konunun sonu ile yorunun başlangıcı arasında tonlama farkı yoksa

[11] tabii toplumsal baskılar ve e: {30cs} aile yapısı {30cs} da {40cs}

2 2 2- 2- 2 2- 2- 2-

<.....Yorum.....>

çok büyük etkien

2- 2- 2- 4-

<.....Yorum.....>

=> bien sûr, les pressions sociales et e: le genre de famille aussi

tabii baskılar sosyal aile yapısı de

sonit de grands facteurs

o büyük etkien

Konu ile yorun arasında tonlama farkı yoksa, üstelik yukarıdaki örnekte olduğu gibi bir durak veya tereddüt bildiren "e" sesi de yoksa, bu durumda sözceğin sözdizimine bakmak gerekir, bu demektir ki, bir parçasal unsurun bulunması hemen hemen kesin. Bu sözcükte, konu bölümünün sonundaki "de" parçacığı konunun bitişini, yoruma geçileceğini gösteriyor. Kısacası, iki ögeyi birbirine bağlamaya yarar.

Konu ile yorun arasında böyle bir sözdizim ilişkisinin bulunması, tonlamaya da elverişli olarak iki öge arasında en küçük bir tonlama farkı bile olmasına neden oluyor. Sözdizim ve tonlama açısından iki öge öylesine bağlı ki, sanki tek bir ögeymiş gibi sözcük 2- düzleniminde düz bir çizgi şeklinde seyrediyor.

Tonlamamanın değiştiği tek nokta, yorunun sonu (4-). Son sözcük "elken"nin anı yükselişinde, kendinden önce gelen "büyük" sıfatının yoruma kattığı ve konuşmacının görüşünü nitelenmeye yönelik kapsel değerini rolü yadsınmaz. Sözceğin sonundaki bu önemli ton yükselişinin iki işlevi vardır: a) Konuşmacı bu noktada vurgu yapıyor; vurguladığı sözcüğün anlamı ve önemi üzerinde dikkat çekmek istiyor, b) Konuşmacı sözünü bitirmedeğini, yüksek tonlamayı sözceğin sonuna getirerek konuşmasına devam edeceğinin işaretini veriyor.

5.1.3. Konu ile yorun arasında tonlamadan başka bir unsur varsa

5.1.3.1. Durak (pause-silence)

5.1.3.2. Tereddüt bildiren "e" ("enh" dhésiation)

[12] ama şu anda: {30cs} piyasanın {30cs} ihtiyacı olan {80cs}

3+ 3- 2/3 2 3- 2+ 2 2+ 2 2 2-

<.....Yorum.....>

e: {20cs} {70cs} çalışma: gücü {20cs} demek gerekirse

2- 2+ 2 2- 2- 2 2 3+

{30cs} daha çok tecrübesi olan e: {50cs} {160cs}

2 3- 2 3- 2 2/3

<.....Yorum.....>

kişileri arıyorlar {20cs}

2+ 3- 2-

<.....Yorum.....>

=> mais en ce moment, s'il faut dire la force du travail dont le marché

ama şu anda gerektiirse demek iş gücü piyasanın

a besoin, ils cherchent plutôt les personnes qui ont de l'expérience

ihtiyacı olan arıyorlar daha çok kişileri olan deneyimi

On ikinci örnekte, sözcük "ama" bağlaç ile yüksek tonlama seviyesinde başlıyor (3+). Konuşmacı söylemine yüksek tonla başlayarak yapacağı açıklamanın önemini vurgulamak istiyor. Burada konu ile yorunu 50cs uzunluğunda bir tereddüt bildiren "e" sesini takip eden oldukça uzun bir durak ayrılmaktadır (160cs). Bu iki unsur, bazen tek bazen de birlikte, konu ile yorunun arasında yer alarak, bu iki ögeyi sözdizim açısından birbirinden ayır-

manınıza yardımcı oluyor. Ama, aslında konu ile yorumu bağınızlaşmıştır. Yör, tersine iki öge arasındaki anlam ve sözcelen ilişkilerini, konuşmacıyla da bağlantılı olarak ortaya koyuyor.

Konu bölümünün içinde de tereddüt bildiren bir "e" sesiyle altı adet du-rak gözümlüze çarpıyor. Bu duraklardan biri uzun (80cs), diğerleri 20-30cs uzunluğundadır. Bu göstergelerin yoğun kullanımı, konuşmacının konusu-nun sözdizim yapısını uygun bir şekilde oluşturma çabasından kaynaklanı-yor. Başka bir deyişle, bu tür kullanımlar, muhatabını doğru seçilmiş söz-cüklerle etkileyebilmek, onu ikna edebilmek, hatta mümkünse bir uzlaşma amacını taşır. Burada sözcüklerin seçimini ve kullanım şekli çok önemlidir ve yükartıda da anlatmaya çalıştığımız gibi, konuşmacının sözcelen stratejisini pozisyonunu, muhatabıyla bire bir etkileşimini, kısaca sözcelen stratejisini ortaya koyuyor. Bu bakış açısı, aynı zamanda konu ile yorum arasında bulh-nan durak ve/veya tereddüt bildiren "e" sesi için de geçerlidir.

Konu bölümünün yorumdan oldukça uzun olması, sözcenin tonlanmasının inişli-çıkışlı olmasına neden oluyor. Tonlanmanın 3- ile 3+ seviyelerine çık-ması vurgulanma ve anlaşma girişimi ile açıklanabilir: a) konuşmacı, sözc-e-nin belirli noktalarında vurgu yapıyor; b) konuşmacı, görüşünü muhatabı ile bir uzlaşma sağlamak amacıyla paylaşmak istiyor.

Konu bölümünde yer alan "tecrübesi olan" yüklemi, Fransızcada "qui" ilgi adlı ile başlayan bir tümce gerektirdiğinden, konu ile yorumun sınırları çeviride değişime uğramak zorunda kalıyor. Böylece, Fransızcada konu "si-faut" ile başlayan şartlı tümce olurken, yorum, "artıyorlar" fiili ile başlayan tümcedir: "ils cherchent plutôt les personnes qui ont de l'expérience".

5.2. Yorumun Kendi İçindeki Tonlama Özelliği

5.2.1. Yorumun İnişli Çıkışlı Olması

[13] yani bir öğrencinin ailesinden bağımsız olarak /: {110cs} bir ev
2 2 2 2 2 2 2 2

<.....> Konu.....

tutması hemen bir iş bulması {30cs} e: (60cs) şimdiki kadar

2 2 2 2- 2 2- 2-

<.....> Yorum....

kolay değil {40cs}

3- 2

>

=> enfin, le fait qu'un étudiant habite un appartement indépendant
yani bir öğrenci oturması bir ev bağımsız olarak
de sa famille, qu'il trouve d'emblée un travail e: ce n'est pas si facile que
ailesinden bulunması hemen bir iş değil kolay
de nos jours
şimdiki kadar

Konu ile yorumu ayıran unsurlar: 30cs uzunluğunda bir durak ve bunu takip eden 60cs uzunluğunda tereddüt bildiren "e" sesi. Konu bölümünde hiçbir ton yükselişi gözükmez (2 seviyesinde düz tonlama): Böylece düz bir tonlama gösteren sözcelerde, konuşmacının sözcelen açısından herhangi bir girişiminin olmadığını, amacının sadece söylemini diğerine iletmek oldu-ğunu gösteriyor.

Olumsuzluk bildiren "değil" yüklemine içeren ve bu yüklemle sözcüyü bitiren yorum bölümünün tonlanması önce 3- seviyesine çıkıyor, sonra 2 se-viyesine iniyor. Sözcenin geneline bakıldığında tonlama bu örnekte olduğu gibi tek bir yerde yükseliyorsa, bu durumda tonunu yükselttiği sözcük tze-rinde *odaklaşma* yapıyor demektir. Odaklaşma burada "kolay" sıfatının söz-cedeki, özellikle de yorumdaki anlamsal değeri üzerinde gerçekleşiyor. Ta-bii bu sözcüğün anlamsal değeri, sözcenin anlamsal içeriğiyle yakından iliş-kilidir.

ODAKLAŞMA

(*Focalisation*)

Sözcüğün anlamsal değeri

(*valeur sémantique du mot*)

Sözcenin anlamsal içeriği

(*contenu sémantique de l'énoncé = contexte*)

Bir sözcede odaklaşmadan söz edebilmemiz için, tonlanmanın konuda ve-ya yorumda, ama bir tek yerde en az 3 seviyesine kadar çıkması zorunludur. Yorumdan sonra gelen ögelere, yani artıyorm veya yorumun açıklanmasında odaklaşma olmaz. Aynı sözcede, tonlama 3 seviyesine birden fazla yükseliş gösteriyorsa veya yorum sonrası ögelere yükselme(ler) oluyorsa, bu tür tonlamalar vurgulanma veya karşıtlık etkileşime dayalı sözcelen olarak değerlendirilir. Sözcelenin bu yönüne Fransız dilbiliminde "co-énonciation" deniyor (Culicî, 1991).

5.2.2. Yorumun düz olması

[14] yani belki {30cs} Türkiye'de {60cs} biz de yani {30cs} Türk {80cs} 2 2 2- 2- 2-

Konu.....>

gençleri arkadaşları olarak belki biz de birbirimize düşündüklerimizi 2- 2- 2/3 2- 2- 2- 2- 2- 2- >

{40cs} kolay söyleyemiyor olabiliriz 2- >

<.....Yorum.....>

=> en fait, il se peut qu'en Turquie nous aussi, donc nous en tant que

yani olabilir Türkiye'de biz de yani biz olarak

jeunes turcs, jeunes amis, nous aussi nous ne pouvons peut-être pas

Türk gençleri genç arkadaşlar biz de yapamıyoruz belki

facilement faire des échanges d'idées

kolayca fikir alışverişi yapmak

Konu ile yorumu ayıran unsur: 40cs uzunluğunda bir durak. Bir önceki örnekte olduğu gibi bu örnekte de, sözceğin "yani" bağlaçlarıyla başlaması, daha önce geçen bir söylemin açıklaması veya devamı olduğunu gösteriyor. Konu bölümünde olasılık bildiren "belki" kelimesinin iki defa kullanılması, sözceğin genel anlamda tonlanmasını da etkiliyor (2-, 2). Gerek konu, gerekse yorum bölümünde tonlanmanın düştük seviyede ve düz bir çizgi halinde olması, konuşmacının söyleminde çok kesin olmadığını, sadece tespit mahiyetinde bir duruma değerlendirmesi yapıldığını söyleyebiliriz. Kısacası bu açıklamanızı yorumun anlamsal içeriği çok güzel özetliyor: "kolay kolay söylemiyor olabiliriz".

Tonlanması aşağı yukarı 2 seviyesinde düz bir çizgi şeklinde giden ve sözcelem açısından kapalı denebilecek⁶, karşılıklı konuşmadan öteye gitmeyen bu tür söylemlere Fransız dilbiliminde "co-location" deniyor. Biz bu terime karşılık olarak Türkçe'de "karşılıklı düz konuşma" deyimini önerabiliriz.

5.2.3. Yorumun sonunun inişli olması

[15] onun için bir öğrencinin hem yarım gün çalışıp hem de şeyini 2 2 2- 2- 2+ 2- 2- 2- 2- 2- 2- 2- >

<.....Konu.....>

e: {30cs} {30cs} okulu girmesi {40cs} e: {50cs} çok zor {10cs} 2- 2- 3 2- 3- 2

<.....Yorum.....>

⁶ Yer, zaman ve duruma göre konuşmacı-muhatab ilişkisi veya etkileşimi bakımından.

=> c'est pour ça qu'il est très difficile pour un étudiant de travailler

onun için çok zor bir öğrenci için çalışmak

à la fois à mi-temps et de chose e: d'aller à l'école

hem yarım gün ve şeyini okula gitmek

Konu ile yorumu ayıran unsurlar: bir durak (40cs) tereddüt bildiren bir "e" sesi (50cs). Yukarıdaki sözceğin "onun için" ile başlaması bir neden-so-nuç ilişkisine dayalı olduğunu gösteriyor. Konu bölümü 2-, 2+ seviyeleri arasında devan ederken, sonda bulunan "girmesi" fiilinin kişi eki üzerinde 3 seviyesine çıkıyor. Konunun sonunda tonlana yükselişi, sözceğin tipik bir tonlama özelliğidir. Yorum bölümü isim yüklemi üzerine kurulmuştur: "çok zor". Konuşmacı nicelik bildiren sözceğin ("çok") tonlanmasını 3- seviyesine yükselttikten bu kelimenin sözceledeki anlamını vurgulamış oluyor. Yorumun tonlanmasının inişli bir çizgi göstermesi de (3-, 2) bu ögenin tipik bir özelliği olmakla beraber, sözceğin "bildirme" anlamında olduğunu ve konuşmacının söylemine "kesinlik değeri" kattığını anlıyoruz.

Konudaki adlaşan öge "girmesi" Fransızca'da bir mastar fiil ile verilirken, yorumdaki isim yüklemi "c'est" ile başlayan ve "bildirme, tanımlama değeri" olan bir yapıyla veriliyor. Bu sözdizim Fransızca çevirisinde, konu ile yorumu birleştirerek başı başına yorum olan bir sözce meydana getiriyor.

4.2.4. Yorumun sonunun çıkışlı olması

[16] işte ailelerinin çocuklarını bu derece bağımsızlıklarını kazanmalarını 2 2 2 2- 2- 2- >

<.....Konu.....>

için {50cs} e: {90cs} desteklemeleri benim için çok hoşuma giden 2- 2- 2- 3 2+ 2+ 2+ 2- >

e: {70cs} {30cs} bir şey olmuştu {50cs} 2 2- 2- 4-

<.....Yorum.....>

=> voilà, le fait que leur famille soutienne leur enfant pour qu'ils *işte ailelerinin desteklemesi çocuklarını elde* obtiennent leur indépendance, pour moi, c'était quelque chose e: *etmeleri için bağımsızlıklarını benim için bir şey olmuştu* qui m'avait beaucoup plu *çok hoşuma giden*

Bir önceki sözcede olduğu gibi bu sözcede de, konu ile yorumu ayıran unsurlar tereddüt bildiren "e" sesi (70cs) ve bunu takip eden bir durak (30cs). Sözceğin "işte" ile başlaması, konuşmacının önceki söylemine bir a-

çıklama getireceğini gösteriyor. Yorum bölümün sonunda en yüksek seviye (4-) ani bir yükseliş- göze çarpıyor: Bu yükseliş "olmuştu" fiilinin "-di"li geçmiş zaman kipi üzerindedir. Bu sözcüde, tonlanmanın sadece bir kez 4- seviyesine çıkması ve bunun yorumun sonunda gerçekleşmesi şu şekilde açıklanabilir:

a) "-di"li geçmiş zaman kipi üzerinde *odaklaşma* var; konuşmacının geçmiş zamanda, kendisinin görece, yaşayarak tanık olduğu bir olayın söz konusu olduğu anlaşılıyor. Konu bölümünde yer alan "benim" ile "hoşuma giden" yüklemi de bu açıklamaı doğruluyor.

b) Konuşmacı yorumunu, hatta sözcüğünü yüksek bir seviyede tanımlayarak, söylemini bitirmediğini ve sözü diğerine kapıtmak niyetinde olmadığını göstermiş oluyor.

Konu bölümünün sonunda bulunan "hoşuma giden" yüklemi Fransızca da "qui" ile başlayan bir tümce gerektirdiğinden, konu ile yorumun yerleri değişmek zorunda kalıyor veya yorum "hoşuma giden" yüklemine de içine alarak, biraz daha genişlemiş oluyor: "c'était quelque chose qui m'avait beaucoup plu".

6. Sonuç

6.1. Sözdizim açısından:

6.1.1. Konunun, yorumdan önce gelmesi ve düşüncenin bu bölümde şekillenmesinden dolayı, yorum için niyeleyici ve belirleyici olduğunu söyleyebiliriz. Konu ile yorumu ayıran sözdizimsel etkenleri gözlemlediğimizde, durum-hal ekleri ile "de" parçacığı dikkatimizi çekiyor. Bir sözdizim göstergesi yoksa, tonlama ve tonlamayla ilişkili unsurlar devreye giriyor: a) tonlama farkı, b) durak, c) tereddüt bildiren "e" sesi. *Bu olgu, tonlama (parçacığı) ile sözdizim (parçasal) göstergelerinin bağınımsız değil, birbirleriyle ilişkili olduğunu, birbirlerini tanımladıklarını gösteriyor.* (Morel et Danon-Boileau, 1998).

6.1.2. Fransızca'dan farklı olarak, Türkçe'deki yorumun en önemli özelliği, bünyesinde (sıfat kökenli) isim yüklemi kabul etmesidir. Yorum, isim yüklemi içerdiğinde, daha da kısa oluyor. Fiil yüklemi ise yorumun uzamasına neden oluyor.

6.1.3. İki dilin yorum açısından gösterdiği ortak özellik, yorumdan sonra veya sözcüğün sonunda parçasal veya parçacığı öğelerin bulunduğu durumların olmasıdır: a) artırıyor, b) yorumu açıklaması, c) durak.

6.1.4. Yorumun içerdiği unsurlara bakıldığında, Türkçe'de de Fransızca'da olduğu gibi, yorumu bırakın kişisel unsurlar içeriyor (görüş kipi, nitelik kipi, sözcüklem kipi gibi). Fakat, konu bölümünde bu türü kipler daha çok kullanılıyor.

6.1.5. Türkçe'de sözdizimsel bir kesit konu bölümünde yer alırken, Fransızca'da çevirisinde konu ile yorum ayrılmaksızın, tek yorumlu uzun bir sözcük oluşturabiliyor.

6.2. Tonlama açısından:

6.2.1. Konu ile yorumu daha ziyade orta uzunlukta bir *durak* (40-50cs) ve/veya *tereddüt* bildiren bir "e" sesi ayırır (bu "e" sesi de 60-70cs kadar uzayabilir). İki öge arasında yer alan bu parçacığı unsurlar sayesinde, konuşmacı söyleminin sözdizim yapısını uygun ve etkili bir şekilde oluşturmuş olmasına girer (*travail de formulation*). Durak ve tereddüt bildiren "e" sesi konu içinde yer alabilir, fakat yorumda bulunması çok zordur (eksik yorumlar hariç); çünkü duraklama ve tereddüt yüklem ile uyumsuz, halbuki yorumdaki yüklem seçimiyle, konuşmacı söylemini tamamlamak isteyecektir. Bu duraklama unsurlarını yorum açısından değerlendirsek; konuşmacı konunun yapısını toparlayıp bitirdikten sonra, belirli bir süre duraklayarak yorumuna en uygun yüklemi seçmek ister. Burada şunu ifade etmek gerekir ki, tereddüt bildiren "e" sesi de bir çeşit duraklamadır veya duraklamaya neden olur.

6.2.2. İsim yüklemli yorumlarda, konu ile yorumun arasında yer alan duranın en önemli işlevi, sözcüğe yüklem değeri katmasıdır. Dilimizde Fransızca'da olduğu gibi, "être" fiili gibi bir yüklem olmadı için, bu görevi özne ile sıfat arasında bulunan durak sayesinde üstlenen sıfat bir yüklem olarak çok kısa ve yalındır; hemen hemen hiç ek taşımaz. "Être" fiili, cümle içi anlam ve sözdizim işlevleri açısından, "to be" ve "olmak" fiilinden daha farklıdır.

6.2.3. Genelde konu, yorumdan daha uzun olduğu için, kendi içindeki tonlama oldukça değişken bir görüntü verir; yani yorumun tonlama çizgisine oranla, iniş-çıkışlar daha yoğun ve belirgindir. İki dilin de tonlama açısından birbirine benzeyen en önemli özellikleri, konunun sona doğru çıkışlı, yorumun ise sona doğru inişli olmasıdır. Eğer yorumun sonu yüksek bir seviyeye çıkıyorsa (S3 gibi), konuşmacı söylemini bitiriyor, aksine devam etmek istediğini göstermiş oluyor.

6.2.4. Konunun 2 seviyesinde düz bir tonlama göstermesi de çok sık gözlemlendiğimiz bir durumdur. Bu durumda, konu kip ve sözcüklem açısından zayıftır ve konuşmacının söylemini muhatabına aktarması (yine sözcüklem açısından) herhangi bir amaca yönelik değildir. Sözcüğün 2 düzeyinde oluşması, söylemin konuşmacının kendisine ait olduğunu ve düşüncüyü diğerine aktarmaktan başka bir niyeti olmadığını gösteriyor (karşıklı düz söylem).

6.2.5. Sözcüğün herhangi bir yerinde, tonlama 3 seviyesine bir kez girerse *odaklaşma*, birkaç kez çıkarsa *virgüleme* var demektir. Sözcüde 4 seviyesi hangi şartlarda olursa olsun, odaklaşma yüksekliğidir. Virgüleme

olgununda konuşmacı mihlatıyla söyleni üzerinde bir anlaşma zemini arayabilir (karşılıklı sözcemele: anlaşma/anlaşmazlık). Artık mihlatın tutunuma ve vereceği cevaba göre karşılıklı sözcemele, anlaşmaya veya anlaşmazlığa doğru bir yön alabilir. Odaklaşmada ise böyle bir niyet söz konusu değildir; ama, söylenin belirgin bir noktası üzerinde yoğunlaşarak dikkat çekmektedir. Zaten odaklaşmanın olduğu yerde, söylenin gerçekliği veya doğruluğu konusunda konuşmacının herhangi bir tereddüdü olmadığından, diğerini ikna etmek ya da onunla uzlaşmak gibi bir sözcemele girişimi söz konusu olmaz; konuşmacı buna ihtiyacı duymaz.

7. Kaynakça

- Banguoğlu, T. (1995) (4. basım). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Bazin, L. (1987). *Introduction à l'Étude Pratique de la Langue Turque*. Paris: Librairie d'Amérique et d'Orient, Adrien Maisonneuve.
- Culicoli, A. (1991). "Pour une Linguistique de L'Énonciation: Opérations et Représentations". L'Homme dans la Langue, T. 1, Paris: Ophrys.
- Danon-Boileau, L. (1987). *Énonciation et Référence*. Paris: Ophrys.
- Golstein, B. (1997). *Grammaire du Turc*. Paris: Editions L'Harmattan.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*, Ankara, TDK Yayınları.
- Mainqueneau, D. (1994). *L'Énonciation en Linguistique Française*. Paris: Hachette.
- Moré, M.-A. ve L. Danon-Boileau (1998). *Grammaire de l'intonation. Exemple du Français*. Paris: Ophrys.
- Uras Yılmaz, A. (1998). *Réalisations Linguistiques des Prédicats d'Attribution de Propriété en Turc Contemporain. Etude Morphosyntaxique, Intonative et Énonciative*. Doktora Tezi. Paris III - Sorbonne Nouvelle Üniversitesi. Lille III Üniversitesi'nde ANRT tarafından yayımlanmıştır (Atelier National de Reproduction des Thèses).
- Uras Yılmaz, A. ve S. Yılmaz (2001). *Konuşma Dilini Olarak Türkçe'nin İki Temel Alanında İncelenmesi: Tonlama ve Sözcemele*. XV. Dilbilim Kurultayı (İstanbul, 24-25 Mayıs 2001), Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi Matbaası, s. 285-296.
- Vardar, B. (1998). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. Yeni basımı İstanbul: Multilingual. 2003.
- Yılmaz, A. ve S. Yılmaz (1997). *Le paragraphe turc, in Intonation, Oral Spontané: Comparaison de Langues*. Proceedings of the XVIth International of Linguists (Paris, 20-25 July 1997). Paris: Ed. Bernard Caron CD Rom, Elsevier.

8. Bazı Terimlerin Fransızca Karşılıkları

Artırcum (<i>postrième</i>),	Nitelik kipi (<i>modalité appréciative</i>)
Bildirme kipi (<i>déclaratif</i>)	Odaklaşma (<i>focalisation</i>)
Bütüncü (<i>corpus</i>)	Parçasal göstergeler (<i>marques segmentales</i>)
Çan yapılı tonlama (<i>intonation en forme de cloche</i>)	Parçasüü göstergeler (<i>marques suprasegmentales/intonatives</i>)
Doğal konuşma (<i>oral spontané</i>)	Sözcemele (<i>énoncé</i>)
Durak (<i>pause-silence</i>)	Sözcemele (<i>énonciation</i>)
Görüş kipi (<i>modalité subjective</i>)	Söylem konusu (<i>objet du discours</i>)
İlgi adilli tümce (<i>proposition relative</i>)	Sözdizimi oluşturma çabası (<i>travail de formulation</i>)
Karşılıklı düz söylem (<i>co-locution</i>)	Tamamlayıcı göstergeler (<i>complémentarité des marques</i>)
Karşılıklı sözcemele: anlaşma/anlaşmazlık (<i>co-énonciation: convergence/divergence</i>)	Tonlama (<i>intonation</i>)
Kesin yargı (<i>jugement assertif</i>)	Vurgulama (<i>accentuation</i>)
Kesinlik değeri (<i>valeur assertive</i>)	Yorum (<i>thème</i>)
Kişisel konum (<i>position personnelle</i>)	Yorum açıklaması (<i>incise</i>)
Muhatab (<i>interlocuteur</i>)	Zaman ve sözcemele kipi (<i>modalité temporelle et énonciative</i>)
Niteleme-belirleme işlevi (<i>fonction qualificative-déterminative</i>),	
Nitelendirme (<i>attribution de propriété</i>)	